

Posudek vedoucího diplomové práce

Zora Nováková, *Bůh ví: Sloveso j-d-a jako predikát Boží v Pentateuchu a jeho uchopení v rabínské a patristické literatuře*, diplomová práce předložená katedře Starého zákona, studijní obor: Evangelická teologie, přijato 5.zářím 2016, stran 128 (119-128 přílohy).

Shrnutí

Předložená diplomová práce se věnuje sémantickému bohatství slovesa *j-d-a*, „poznat“, v hebrejštině lákavému svým kognitivně-experenciálním rozpětím. Věnuje se těm výskytům slovesa, kdy je jeho subjektem Bůh; anebo, řečeno slovy autorčinými, když je toto sloveso predikátem Božím.

Autorka hned v úvodu práce nahlašuje (s.11), že podnětem k takto pojaté práci je široce rozšířená představa Boží vševědčnosti, s níž jsou věty o tom, že Bůh něco poznává, v napětí. Implikují totiž, že to napřed něco nevěděl a že teprve po své kognitivní iniciativě to začne vědět. Autorka naštěstí neuvízne v této spekulativní otázce. Metodicky šťastně zaostřuje svůj záběr od vět, kdy Bůh poznává něco či někoho nebo kdy komplexněji poznává celek nějaké situace („poznává, že...“), k větám, v nichž tato věta stojí bez předmětu. Takové věty jsou v Bibli pouze dvě v Gn 18,21 („To abych sestoupil a viděl, jestli jednají tak, jak to ke mně všechno křičí, nebo ne, abych poznal.“) a Ex 2,224-5 („I slyšel Bůh sténání jejich a rozpomněl se Bůh na svou smlouvu s Abrahame, Izákem a Jákobem, i viděl Bůh syny Izraele -- a poznal Bůh.“).

Autorka předkládá podrobnou exegezi těchto dvou míst. Analyzuje širší i bližší kontext obou míst, konzultuje cizojazyčné i domácí překlady, komentáře a výklady. Zvláštní pozornost pak věnuje funkci slovesa *j-d-a*. Díky tomu jí neunikne dialektika tohoto slovesa v oddíle o Abrahamově sodomském smlouvání: Bůh jej v Gn 18,19 *zná* jako toho, kdo půjde jeho cestou, a z toho důvodu s ním hodlá konzultovat své záměry se Sodomou, s nimž se ovšem sám musí nejprve důkladně *seznámit*, a to, jak se nakonec ukáže v Gn 19, prostřednictvím své dvoučlenné mise, jíž se v Sodomě ujme Lot, čímž ji uchrání před násilným *poznáním*, na které dělali zálsusk Sodomští (s.48nn).

Při exegezi Ex 2 konstatuje sekvenci sloves smyslového vnímání, kterými Bůh recipuje utrpení Izraele, přičemž sloveso *j-d-a* představuje vrchol či souhrn těchto vjemů. To opravňuje k takovému výkladu, který zdůrazní účast a solidaritu, s níž Bůh utrpení Izraele bere vážně (s.77) -- v přímém protikladu k novému králi *Egypta* (Ex 1,8), který naopak Josefa, natožpak Izraele *neznal*.

Dobře midrašickým způsobem (podle zásady *binjan av mi-šnej ktuvim*) se autorka pokouší zevšeobecnit poznatky o specifickém významu slovesa *j-d-a* v obou textech. Kromě paralely dvou konzultantů Božích, Abrahama a Mojžíše, konstatuje paralelu v tom, že podnětem Božího *poznání* je křik či nárek „dole na zemi“. Protiklad sodomského křiku a křiku ztotočeného Izraele vede k otázce, v čem spočívá sodomský křik: zda ve zpupném halekání hříšníků, nebo naopak v nářku těch, kteří jejich zpupností trpí? (s.78)

V další části autorka srovnává rabínské a patristické výklady obou míst. Starověké komentáře vždy stručně představí, uvede jejich překlad. K Gn 18-19 samozřejmě sáhne po midraši *Be-rešit raba*. Uvádí čtenáře do rozhovoru rabínských učenců, spojujících Boží „sestup“ u Sodomy s jeho dalšími biblickými sestupy. Ukazuje, že jak rabínský, tak patristický výklad spojují Boží sestoupení a jeho kontrolní aktivitu s výkonem na lidské straně, totiž s pokáním, jehož má být křik či nárek hlasitým projevem a které je otevřeno i Sodomským. Na straně Boží pak vede lidské pokání k uplatnění pravidla milosti (*midat ha-rachamim*). Na příkladu z Jeruzalémského talmudu, traktátu Taanit (jTaan I,1, 64a) autorka ukazuje, jak následující tradice již Boží záchranné *poznání*, resp. *uznání* spojuje přímo s pokáním. Ve vybraných ukázkách patristické exegeze představuje Origéna, Efrema Syrského a další vyladače.

Jestliže ústřední otázkou rabínského výkladu byla Boží spravedlnost (kdy a jak se přikloní k milosrdenství a kdy k soudu), je pro patristickou literaturu určující otázka Boží vševědčnosti

(jak to Bůh myslí, když říká, že *zjistí*). Aby nepřišla zkratka, vykládají otcové toto *zjištění* jako návod pro všechny pozemské soudce, kteří si také musejí dát záležet, aby pro svá rozhodnutí měli dostatečnou evidenci.

Hodnocení věcné

Pozastavení zasluží autorčin vlastní překlad probíraných biblických míst. Cílem těchto vlastních překladů je podtrhnout problematiku, zřetelnou často pouze na základě původního textu, protože překlady text s ohledem na čtenáře a vzhledem ke svém vlastní teologické linii často uhlazují, ba i upravují. Autorka tak nabízí vlastní doslovný překlad, na jehož základě pak hodnotí jiné dostupné překlady. Projevuje tak bezesporu velmi žádoucí exegetickou erudici. Originální překladatelské návrhy (např. reprezentace hebrejské etymologické figury pomocí české emfatické kletby "setsakra", či "zatraceně", k čemuž se recenzent hlásí jako ke své ozvlášťující látce při výuce hebrejské syntaxe) by ovšem zasloužily poněkud zevrubnější vysvětlení. A málo platné, překladatel přece jen ručí za srozumitelnost, a neměl by proto komplikovanou větnou stavbu originálu prezentovat jako stavbu narušenou (anebo tak fragmentární, že při ní rezignujeme na interpunkci, viz např. s. 20-21, 23). Také mechanická reprezentace hebrejských narativů frází „a tu + minulý čas“ je projevem autorčiny obdivuhodné důslednosti, zůstává ale otázkou, zda by takový úzus nevyžadoval podrobnějšího vysvětlení. A také rozvahu, jaké jsou zisky takto mechanického překladu. Vlastní překvapivost bezpředmětového slovesa *poznat* by bylo možno exponovat i při mnohem učesanějším překladu.

Jistou disproporcí lze spatřovat v tom, jak velkou pozornost autorka věnuje vlastní exegezi obou kritických míst (s. 28 - 79, tedy 51 stran) a jak malou ohlášeným rabínským a patristickým interpretacím (s.80 - 105, tedy 25 stran). Výklady jsou zvoleny poněkud namátkou, oba korpusy textů k dotyčným místům obsahují mnohem více přímých a nepřímých komentářů k oběma probíraným biblickým místům. Přesto se autorce podařilo vystihnout základní linie rabínského výkladu, který čte Bibli skrze mřížku vlastních teologických konceptů, v našem případě polaritu pravidla soudu (*midat ha-din*) a pravidla milosrdenství (*midat ha-rachamim*).

Nedostatkem samozřejmě je zřejmá závislost na anglických tematických výběrech z patristických děl a na jejich anglickém znění. Autorka ovšem tuto okolnost přiznává a vysvětluje domácími studijními podmínkami.

Hodnocení formální

Poněkud matoucí je, že autorka nazývá věty, v nichž stojí sloveso *j-d-a* jako predikát Boží a které nemají uvedený předmět, jako věty *bezpředmětné*. Vzhledem k již danému, negativnímu významu adjektiva "bezpředmětný" bych spíše navrhol mluvit o větách *bezpředmětových*.

K drobným vadám na kráse patří v hebrejském textu občasné přepadnutí úvodní slov zleva doprava jdoucích textů na další řádek.

Závěr

Autorka předložila velmi zajímavě zacílenou a velmi pracně realizovatelnou práci. To, jak se nakonec svého úkolu zhostila, zasluhuje ocenění. Prokázala solidní schopnost exegeze biblického textu, prokázala schopnost sledovat jeho myšlenky ve velmi rozdílných vykladačských tradicích. Nevyhýbá se jazykovým experimentům, ale je schopna udržet v celé práci slušnou roveň češtiny. Vzhledem k tomu a drobným výhradám, které by ovšem plnou vážnost měly spíše v případě dizertační než diplomové práce, doporučuji, aby se komise na základě obhajoby rozhodla mezi stupni A – výtečně a B – velmi dobře.